

Rikke Viemoses tale til Anne Lise Marstrand-Jørgensen ved overrækkelsen af Jyllands-Postens Litteraturpris 2025

Taler

Rikke Viemose
Medlem af JP's skønlitterære jury

Dato

2. oktober 2025

Sted

Mediebyen i Aarhus

- 1 I dag fejrer vi både skøn- og faglitteraturen, men tillad mig - som repræsentant for den skønlitterære jury – at slå et særligt slag for fiktionen.

- 5 Skønlitteraturen giver os nemlig en helt unik mulighed for ikke bare at høre om andre verdner end vores egen, men også at opleve dem gennem andres øjne.

Romaner giver os en forståelse for andre perspektiver end vores eget, fordi vi så at sige lever andres liv, så længe vi er fordybet i dem.

- 10 Dét er vigtigt – ikke mindst i den her tid, hvor splittelse, konflikter og krige fylder dagsordenen og er kommet meget tættere på os.

Skønlitteraturen har sjældent været vigtigere.

- 15 Alligevel er den truet flere steder i verden. Vi ser mange steder eksempler på, at anti-demokrater forsøger at bestemme, hvilke bøger, vi må læse:

Bøger skrevet af kvinder forbydes i Afghanistan, bøger om racisme, sexismen og homoseksualitet møder forbud i både Rusland og USA.

20

I begyndelsen af 1990'erne blev censuren officielt ophævet i Rusland, men nu er litteraturen igen blevet et mål for undertrykkelse.

- 25 Tidligere i år har russisk politi således ransaget adskillige boghandlere med en liste på 48 bøger, som de beordrede personalet til at fjerne dem fra hylderne.

I dette øjeblik sidder tre forlæggere i husarrest og risikerer 12 års fængsel for at

udgive bøger om homoseksualitet.

30

En af de bøger, der kritiseres, er en bog om to teenagepiger, der forelsker sig i hinanden, og som aldrig går videre end til at kysse.

35

I USA ser vi lignende episoder. Her er bøger om racisme, ligestilling og diversitet blevet forbudt i skolerne i stater som Florida, og de bliver fjernet fra store advokatkontorers samlinger i Washington DC.

40

Det er så absurd, at skuespilleren Julianne Moores billedbog om en rødhåret pige, der er ked af sine fregner, er blevet fjernet fra skolerne på amerikanske baser.

I Danmark har vi heldigvis en forståelse for, at mange forskellige stemmer og perspektiver gør litteraturen rigere.

45

I sidste uge fik vi således en ny litteraturkanon for gymnasierne, der inkluderer flere forskellige forfattere end nogensinde før.

50

Hvor der før var 13 mænd og kun én kvinde, så er listen i dag meget mere divers og inkluderer både flere kvindelige forfattere samt forfattere fra rigsfællesskabet og fra resten af Norden.

Det er nye navne, som ingen kan være i tvivl om, fortjener den plads. Blandt dem Inger Christensen, Tove Ditlevsen, William Heinesen og Yahya Hassan.

55

Også dette års vinder af den skønlitterære pris, Anne Lise Marstrand-Jørgensens ”Ræveår”, bidrager til at gøre både vores litteratur og vores Danmarkshistorie rigere og mere mangfoldig.

60

I kriterierne for Jyllands-Postens skønlitterære pris står der, at prisen ”skal tildeles en dansk forfatter, som i et skønlitterært værk giver os et nyt blik på eksistentielle emner som livet, døden, kærligheden, de nære og svære relationer mellem mennesker

og de afgørende valg, vi træffer i tilværelsen.”

65

Der bliver også lagt vægt på, at værket er velfortalt, at det appellerer til samtale

og kan holdes op som et spejl for det liv, læserne selv lever.

70

Ræveår opfylder samtlige af disse kriterier.

Det er en historisk kollektivroman, der giver stemme til en gruppe af kvinder, der ikke tidligere har fået megen opmærksomhed i vores historieskrivning.

75

Mens vi har mange historier om danske sømænds dramatiske rejser, så er historien om deres hustruer – i dette tilfælde Signe, Johanne, Abelone, Nielsine, Kirsten, Margrete, Dorte og Frida - ikke blevet fortalt før.

80

Og det kan man virkelig undre sig over, når man læser ALMJs roman.

For selvom kvinderne fra Østklitten på Læsø sidst i 1700-tallet lever i en på overfladen stille og cyklisk verden, hvor dagene er fyldt med gentagelser og årstidernes kommen og gåen, så er deres liv på samme tid nogle af de mest dramatiske, vi har set skildret i litteraturen.

85

Vist rummer historien et berømt skibsforlis ud for kysten og også et dødt spædbarn, der bliver fundet på heden, men romanens største drama findes i hverdagens kamp for overlevelse og i kvindernes indbyrdes relationer. Døden ligger hele tiden på lur i forskellige forklædninger.

90

I Ræveår får vi beskrevet, hvordan kvinderne knokler med jorden, fårene, huset og børnene for at opretholde livet, imens de gennemgår den ene graviditet og fødsel efter den anden.

95

Vi følger dem i deres slidsomme arbejde med at forvandle tang til gødning eller hakkelse eller til tagdække og madras-fyld, og vi forstår, at hør skal forarbejdes på måder, vi ikke havde fantasi til at forestille os:

100

Det skal ruskes, vejres, knevles, rødnes, brydes, skættes og hegles.

Anne Lise Marstrand-Jørgensen beriger det danske sprog, ikke bare ved at minde os om ord, der næsten var forsvundet ud af det, men også ved at fortælle sin historie meget sanseligt og poetisk.

105

Det er de færreste forfattere af historiske romaner, der på samme måde formår at ramme en sprogtone, der efterlader læseren med en fornemmelse af at befinde sig i romanens tid.

110

I andre historiske romaner kan detaljerigdommen ofte føles så tyngende, at de historiske fakta så at sige står i vejen for poesien.

Her er det omvendt.

115

Anne Lise Marstrand-Jørgensen får det utvivlsomt enorme researcharbejde til at føles både let og glidende litterært.

120

Allerede fra første side suger hun os ind i kvindernes verden og får os til at tro på, at ja, det var præcis sådan her, det var at være kvinde på Læsø i 1780. Det formår forfatteren endda, selvom en af romanens hovedkarakterer er en hunræv, der er vidne til kvindernes historie. Den magiske realisme fletter sig helt naturligt ind og ud af historien, uden at troværdigheden går tabt. Det er magisk.

125

Med Ræveår har Anne Lise Marstrand-Jørgensen givet de glemte kvinder på Læsø et liv i vores fælles bevidsthed, og der kommer de til at leve længe.

130

For Ræveår er en roman med klassikerformat, og som en af anmelderne skrev, så kan vi være rævestolte af at have en forfatter som Anne Lise Marstrand-Jørgensen iblandt os.

Tillykke!

135

140

150

Kilde

155 Manuskript tilsendt af taler og udgivet af Danske Taler med tilladelse fra taler

Kildetype

Digitalt manuskript

Tags

160 Prisuddelingstale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/rikke-viemoses-tale-til-anne-lise-marstrand-jorgensen-ved-overraekkelsen-af-jyllands-postens-litteraturpris-2025>

165

170

175

180